

*“Wanneer
ontstaat dat
moment van
toe-eigenen?”*

Famke Storms

Voor de wandeling

Door deze gekke situatie maak ik elke dag korte wandelingen. Deze maak ik in gebieden die voor mij bekend zijn. Ik wandel meestal in bossen die ik ken, zodat ik snel de weg terug kan vinden. Dit maakt een wandeling voor mijn gevoel wat rustiger. Zo ga ik soms naar de Brunsummerheide en bewandel ik de paden achter het huis van mijn ouders in Hulsberg. Ik wandel op paden waarvan ik zeker weet dat maar een paar mensen ze kennen, zodat ik er (bijna) niemand hoeft tegen te komen. Deze wandelingen bewandel ik vaak samen met mijn vriend Stan, soms alleen. Hoe graag ik het eigenlijk niet wil, gaat 80 % van ons gespreksstof over het virus. Wanneer ik alleen wandel verandert er vrij weinig omdat ik er toch constant over zit na te denken. De eerste twee weken ben ik, evenals de rest van Europa denk ik, vooral heel erg in de war geweest. Tijdens de korte wandelingen zat mijn hoofd nog steeds in een verwarde toestand.

Voordat ik de lange wandeling zou gaan maken, wilde ik dat er al wat tijd verstreken was. Anders zou dit logboek alleen maar over het virus gaan, en niet meer over mijn onderzoek, werk en menszijn. Ik besloot op maandag 23 maart de wandeling te beginnen. Samen met mijn vriend Stan reed ik naar Margraten. Zoals gezegd bewandel ik bijna alleen maar paden die ik goed ken. Dit heeft ook een andere reden; hier speelt het *toe-eigenen* een rol. Zoals ik de boeken in de boekenkast van mijn ouders zo bijzonder vind, vind ik ook de paden die ik bewandel(de) erg belangrijk. De meeste bewandel ik namelijk al sinds mijn jeugd. Ik betrap me er constant op hoe ik door kan ratelen over de dingen die ik heb gezien, meegemaakt en geproefd. Die koppel ik vervolgens aan een plaats. Ik ben geen goede verhalenverteller, maar het enthousiasme spat er wel van af als ik zo'n moment probeer te beschrijven. In het laatste gesprek dat ik met mijn docente Krien Clevis heb gevoerd, werd de volgende vraag geformuleerd: "Wanneer ontstaat dat moment van toe-eigenen?". Doordat ik al die mooie herinneringen heb aan bepaalde situaties merk ik dat ik het moeilijk vind om nieuwe dingen uit te proberen. Ik vind het veel leuker om ergens te zijn waar het bekend voor mij is. Dan komen ook al die mooie herinneringen weer. "Kijk, daar deden we de spokentocht", "Hier heb ik sinterklaas gevierd" zijn kreten die mooie gesprekken opleveren.

Zoals ik al zei vind ik het moeilijk om nieuwe dingen uit te proberen. Dat is de reden geweest om naar Margraten te rijden, en het juist wel uit te proberen. Een nieuwe herinnering opbouwen en erachter komen wanneer het dan bijzonder wordt voor mij. Met deze insteek ging ik deze wandeling in. Margraten is een aantal dorpen van Hulsberg verwijderd. Toch heb ik hier geen associaties bij. Wij gaan soms naar Margraten als mijn konijn Walter zich niet goed voelt; de dierenarts daar is super en ook heel vriendelijk. Dat is het enige wat mij verbindt met het dorp. Het leek mij daarom een goed idee om hierheen te rijden, en gewoon te zien of hier een mooie omgeving is om te wandelen.

Ellis, mijn klasgenoot, stuurde naar mij en een paar andere mensen van de klas een mail. Zij beschreef heel erg mooi wat het wandelen voor haar betekent, zowel in haar onderzoek als in haar artistieke praktijk. In die mail beschrijft ze ook dat het voor haar belangrijk is om weinig verwachtingen te hebben tijdens het wandelen. Dit advies heb ik proberen na te volgen. Ook mooi aangezien dit betrekking heeft op mijn eigen onderzoek,; geen verwachtingen hebben en een nieuwe herinnering maken. Deze wandeling heeft niks te maken met alle voorgaande herinneringen. Natuurlijk neem je jezelf wel mee in de wandeling, waardoor je die herinneringen mentaal wel meeneemt,; maar het werkt wel als een goede oefening. Ik zou me gaan bevinden in het hier en nu.

Een onaangeraakte ervaring, de wandeling

Aangezien we niet gelijk een wandelroute konden vinden in Margraten, reden Stan en ik door totdat we wel iets vonden. Uiteindelijk zijn we in Honthem terecht gekomen. Een dorpje dat behoort bij de gemeente Margraten. Hier was ik echt nog nooit geweest. Alleen maar goed dacht ik toen. We stapten de auto uit en na 10 minuten in dat mooie dorpje gewandeld te hebben kwamen we uiteindelijk uit bij het begin van een bos. We besloten op dat moment niets meer tegen elkaar te zeggen. Aanvankelijk was er geen reden waarom ik Stan meenam in mijn wandeling,; het leek mij wel gezellig ook al zouden we dit in stilte gaan doen. Normaliter hebben we duizenden gespreksonderwerpen tijdens zo'n wandeling; op zo'n manier dat je elkaar in een greep hebt wat betreft onderwerpen. Je kiest onbewust voor de ander wat hij denkt. Na de stille wandeling dacht ik daar ineens aan, hoe anders dat is. Ieder heeft tijdens deze wandeling voor zichzelf kunnen en mogen denken.

Ik kan me nog herinneren dat Stan en ik een jaar geleden op de Sint Pietersberg in Maastricht liepen en dat we een spelletje hadden verzonnen. Namelijk: de een zei een woord, en de ander moest zijn associatie daarbij vertellen. De woorden die we verzonnen hadden toen veelal te maken met hetgeen wat we zagen tijdens de wandeling. Ik was uiteindelijk zo blij dat ik deze wandeling niet alleen heb gemaakt. In het begin wandelden we samen maar na een tijdje verloor ik zijn fysieke aanwezigheid, en zat ik volledig in mijn hoofd. Op een gegeven moment begon ik een gesprek met mezelf aan te gaan. Een *onaangeraakt* verhaal. Daar bedoel ik mee; dat het niet verworden wordt door mensen om je heen. Dit voelde heel puur.

Ik merkte ineens dat ik zo weinig echt alleen ben, en dat ik dat eigenlijk ook niet zo goed aan durf. Ik houd ervan om ervaringen te delen, want; hebben ervaringen nog waarde als ik ze alleen beleef? Zonder iemand anders erbij? Want hoe kan ik ze dan bewijzen? Dat is misschien een deel van het antwoord op de vraag die ik eerder stelde: "Wanneer ontstaat dat moment van toe-eigenen?" Misschien niet het antwoord, misschien wel deels. Maar een ding weet ik voor nu zeker: een moment krijgt voor mij een bepaalde waarde wanneer er meerdere mensen bij zijn die het moment bevestigen. Het bevestigen dat het moment er echt is en nog belangrijker: dat het een goed en waardevol moment is. Dat is altijd een voorwaarde.

Figuur 1 Atelier-situatie

Figuur 2 Atelier-situatie

In het atelier

In mijn artistieke praktijk noem ik mijn werk 'gebeurtenissen' en soms 'momenten'. In bovenstaande foto's laat ik zien wat ik hiermee bedoel. Dit zijn letterlijke gebeurtenissen in mijn atelier. Na het vastleggen ga ik er weer mee verder. Hoe het werk zich verder ontwikkelt is voor mij dan ook een vraag. Door een chaotische sfeer te creëren en zo min mogelijk ruis op te ruimen, ontstaan er combinaties van dingen die ik van te voren nooit had kunnen voorspellen. Op de eerste afbeelding (figuur 1) kun je bijvoorbeeld houten constructies zien. Deze heb ik samen met mijn vader in elkaar getimmerd om een idee uit te werken dat ik al eerder had. Deze zouden gaan fungeren als sokkel voor mijn werk. Door de manier waarop ik de houten constructies had neergezet, begon ik er ineens anders naar te kijken. Het waren geen sokkels meer, maar een deel van een beeld. Samen met het blauwe zijl ontstaat er een prachtig contrast. Ook op de tweede afbeelding (figuur 2) ben ik verder gegaan; een stapel papier resulteert ineens in een sculptuur. De onverwachtheid hierin speelt een grote rol binnen mijn artistieke praktijk. Deze manier van werken is echter ook wel eens anders gegaan. Een tijdje terug ben ik mezelf helemaal verloren in mijn werk. In de voorgaande zin zeg ik eigenlijk al wat er mis ging: ik verwerkte minder van mezelf in het beeldende werk dat ik maakte. Ik heb altijd geloofd in een subjectieve ervaring. Het menselijke, subjectieve aspect heeft altijd een grote rol in mijn werk gespeeld, totdat ik het idee had dat ik het meer algemeen moest maken. Ik ging op een gegeven moment meer uit van een collectieve ervaring, wat dus het bestaan van een objectieve observator bevestigt. Ik streefde naar een beeld dat herkenbaar was voor iedereen. Mijn ervaring telde niet meer en ik begon daardoor alles te veralgemeniseren. Hierdoor verloor ik mezelf. Ik vroeg mezelf op dat moment af of het wel zin heeft om je persoonlijke blik op de dingen te laten zien door middel van een artistieke praktijk. Op dat moment had ik waarschijnlijk nee gezegd. Wat heeft een ander met het gegeven hoe ik bepaalde dingen heb toegeëigend? Als mensen dit zouden moeten snappen, zouden ze 'mij' moeten zijn.

Op mijn vorige opleiding Social Work kreeg ik les in antropologie. Tijdens een hoorcollege zei mijn docente het volgende: "Je kan alleen iemand echt begrijpen als jij die persoon zelf bent". En dat kan natuurlijk niet! Dit bevestigde mijn antwoord op de vraag.

Nu zie ik juist de kracht in het documenteren van een eigen ervaring. Nee, je kunt inderdaad niet in iemands hoofd kruipen en diegene 100 % snappen, maar is dat dan nodig? Ik denk dat het proberen al genoeg is. Om dit te verduidelijken haal ik hier het voorbeeld van Paul Cézanne aan, die tientallen keren dezelfde berg heeft geschilderd. Hij documenteerde op deze manier zijn manier van kijken. Elke keer als hij terug ging naar die berg, zag hij hem weer anders. Om trouw te blijven aan zijn eigen ervaring moest hij van zichzelf die berg steeds opnieuw schilderen (Westdijk, 2018). Je zult nooit een ervaring voor een ander kunnen invullen, maar je kunt wel laten zien hoe een bepaalde ervaring voor jou is. En dat vind ik het mooie eraan. De wandeling was ook mijn eigen ervaring. Deze voelde puur en authentiek omdat het niet werd gevormd door een gesprek.

Het voorgaande valt te vergelijken met de ervaring die ik heb in het atelier. Op de een of andere manier heeft het raakpunten. Misschien is het dezelfde manier van denken: op mezelf reageren en daarmee trouw zijn aan mijn eigen ervaring. Ik merk nu pas, door dit te schrijven, hoe belangrijk ik het vind om authentiek te zijn. Als mens zeker, maar ook in mijn werk. Het authentiek willen zijn in het dagelijkse leven heeft wel zijn valkuilen; ik denk te veel na over wat ik nou wil als persoon. Dit moet je nou juist niet doen, want dat gaat vaak ten koste van de eerste ingeving, die ik dan al snel vergeet. Mijn hoofd is op die momenten een chaos en wordt dan geleid door de niet-fysieke aanwezigheid van mensen om me heen. Dat zijn dan de stemmen in mijn hoofd die weer reageren op mijn oorspronkelijke gedachtegang. Nou, hoe ver wil je van je eigen persoon verwijderd zijn? Op deze manier lukt dat aardig. In mijn atelier gebeurt dit ook wel eens helaas. Op die momenten word ik omsingeld door standpunten en visies van mensen die niet fysiek aanwezig zijn in de ruimte. Dan weet ik dat ik even niet moet werken, want dan komt er toch niks uit. In die vier jaar op de academie

heb ik mezelf wel goed leren kennen; op de momenten dat mijn hoofd niet als een malle dwaas rondtolt, stap ik moeiteloos mijn atelier binnen en gebeuren de mooiste dingen. Het lijkt er wel op alsof ik op die momenten gewoon uitga van hetgeen wat ik zie en gezien heb. Vaak neem ik als uitgangspunt foto's van dingen die ik mooi vind. Deze eerdere ervaringen dagen me uit. Ik erken de combinatie van kleur en vorm en het lijkt wel alsof ik ze probeer te verkennen op deze manier. Ik probeer die ervaring uit te diepen. Hoe komen die kleur en die vorm nou het beste tot zijn recht? De functie verdwijnt; die informatie gaat verloren tijdens het maakproces. Hierbij is het de ervaring die telt; mijn verbinding met de kleur en de vorm.

Dit brengt mij bij een boek die ik een tijd terug gelezen heb: "De wereld waarnemen" (Merleau-Ponty, 2006). Dit is een samenstelling van 18 radio-uitzendingen uit 1948 waarin Maurice Merleau-Ponty zijn visie op de fenomenologie uitlegt. Grotendeels gaat dit boek over de subjectieve blik op de dingen en zo ook wereld. Op een gegeven moment heeft Ponty het over hoe de mens verweven is met de dingen om zich heen. Zo stelt hij dat we ons niet meer moeten richten op hetgeen wat we zien, maar op het bewustzijn. Dat de werkelijkheid een bepaalde betekenis voor ons heeft ligt niet in haar bestaan opgesloten, maar in ons bewustzijn dat zich op de werkelijkheid betreft. Precies zoals Ponty het beschrijft, herken ik dat de dingen om me heen bekleed worden met menselijke karaktertrekken zoals meegaandheid, taaheid etc. Dit komt omdat ze bekeken worden door mij. Het zijn gebeurtenissen van mij, want ik kijk er naar. Zo heb ik mezelf eerder een 'drager van verhalen' genoemd. Iedereen is natuurlijk een drager van hetgeen wat hij/zij meemaakt, maar ik wilde het fenomeen 'optillen' door mezelf zo te noemen.

Dit werd op een gegeven moment zo belangrijk binnen mijn artistieke praktijk, opdat ik het ook ben gaan zien. Ik zoek ervaringen/gebeurtenissen op, laat deze op mij inwerken en vertaal deze naar beeldend werk. Zo wordt het uiteindelijke beeld letterlijk en figuurlijk de drager van mijn verhalen.

Ponty vertelt ook over de mate waarop iedereen weer andere dingen ziet, omdat logischerwijs iedereen andere dingen aantrekt. Elk ding spreekt tot ieders lichaam, soms veel en dan weer minder of niet. Dit komt omdat ieder ding ons herinnert aan een bepaald gedrag. Het provoceert bij ons gunstige of ongunstige reacties. Hier leg ik weer de connectie met het toe-eigenen. Dit verklaart bijvoorbeeld mijn voorkeur voor het nemen van een bekende wandelroute. Het verklaart ook dat wanneer het mooi weer is, ik moet denken aan de keren dat de zon mij goed heeft gedaan. Het moment van toe-eigening begint bij een plek, een geur, een vorm, een kleur, noem maar op.. Bepaalde prikkels nemen mij mee naar bepaalde momenten. Ik denk dat ik daardoor kan zeggen dat het moment van toe-eigenen begint wanneer het moment al verstreken is. Het gaat hier letterlijk over het nadenken. Want het woord 'nadenken' zegt het al; het denken gebeurt erna. Hierbij moet ik denken aan mijn atelier-situatie. Dat is een verzameling van dingen die ik mooi vind, dingen waartoe ik mij aangetrokken voelde en nog steeds voel.

Het moment van toe-eigenen

Dat gezegd hebbende kan ik nu stellen dat dat moment van toe-eigenen vorm krijgt in het atelier. Terwijl het moment zich eerder afspeelde in een niet meer terug te halen gebeurtenis, krijgt het nu een vorm en een kleur. Het is trouwens niet zo dat de gebeurtenis perse een voorval moet zijn of een grappig moment met vrienden etc. Het zijn vaak de minder snelle momenten die mijn attentie vragen. Ik observeer op die momenten mijn omgeving, ik neem hem in mij op en maak hem eigen. Vorige week bijvoorbeeld zat ik op mijn kamer. Ik verveelde mij. Tot ineens een diadeem mijn aandacht trok. (Zie figuur 3) Toch had de diadeem mij niks gedaan als die niet op het Perzische tapijt van mijn opa en oma had gelegen. De diadeem is spierwit met daarop rode stippen. De manier waarop hij ligt op dat oude tapijt trekt mij aan. De haartjes van het tapijt maken het ontwerp voortvloeiend waardoor het harde witte van de diadeem eruit springt. De warme kleuren van het tapijt worden versterkt door de hardheid van de kleuren van de diadeem. Het contrast verwondert mij hierin. De foto eronder (figuur 4) is precies zo een zelfde voorbeeld. Ik keek vanuit mijn ooghoek en zag Stan op de bank. Zijn felle sokken ten opzichte van al dat grijs in zijn kleren, de deken en de bank trokken mijn aandacht. Ik moest het gelijk vastleggen. Dit zijn voorbeelden van momenten waarvan ik er nog meer zou kunnen opnoemen. Soms zoek ik die momenten op maar als ik eerlijk ben vind ik het leuker wanneer ze spontaan komen. Tevens zou het op zoek gaan naar deze momenten de eerste ingeving verpesten. Dan kom ik weer terug op met te veel verwachtingen op zoek gaan naar iets. Dat is dan ook de reden waarom ik geprobeerd heb om zonder verwachtingen de wandeling in te gaan. Dat is misschien ook een voorwaarde voor wanneer dat moment van toe-eigenen dan plaatsvindt: het liefst moet er zo min mogelijk gebeuren. Mijn ogen glijden op die momenten elke vorm en kleur langs die ik interessant genoeg vind. Ik verken en analyseer ze. Zoals ik al zei, belandde ik een tijdje in een neerwaartse spiraal als het ging om het maken van beeldend werk. Ik ging met te veel informatie in mijn hoofd het atelier in. De informatie was te concreet en ik kon het niet meer onderscheiden van het relatieve. Met het relatieve bedoel ik mijn eigen ervaring. Hier is in principe geen vinger op te leggen. Het relatieve levert juist het poëtische beeld op waar ik zo van houd.

Ik heb er wellicht te veel naar gestreefd op dat moment naar iets wat voor iedereen te bevatten zou zijn. Dat is ook gelijk een voorbeeld van de onderzoeksvraag die ik eerder al stelde tijdens *Artistic Research*: "Hoe link ik mijn onderzoekende interesse aan mijn artistieke praktijk?". Ik denk dat ik dichterbij ben gekomen wat betreft het beantwoorden van deze vraag. Tuurlijk, ik vind het om bepaalde zaken te ontdekken en verder te onderzoeken (ik denk hierbij aan mijn onderzoek naar de Kluis van Valkenburg en de analyse van de afscheidsrede van Sible de Blaauw over de Johannescultus). Dit is wat mij houvast geeft. Door die sterke neiging die ik heb om bepaalde zaken toe te eigenen worden het ook mijn verhalen. Ik word er door gevoed en ik maak ze eigen. Dat is precies wat ik doe in het proces van niet in mijn atelier zijn, en dan weer wel. Ik word gevoed door de dingen die ik meemaak. Mijn ervaringen. Deze treden dan ook onbewust mijn atelier binnen waar het relatieve een intrede maakt, en waar mijn ervaring een vaste vorm krijgt.

Figuur 3 Diadeem op Perzisch tapijt

Figuur 4 Sokken op grijs oppervlakte

Bronnenlijst

Merleau-Ponty, M. (2006). *De wereld waarnemen*. Amsterdam: Boom uitgevers.

Westdijk, M. (2018, Januari 8). *Over Paul Cézanne, het postimpressionisme en een berg*. Opgehaald van curators of curiosities : <http://curatorsofcuriosities.com/over-paul-cezanne-het-postimpressionisme-en-een-berg/>